

ИЗБОРНОМ ВЕЋУ ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА

Предмет: Реферат Комисије за избор у звање **редовног професора за ужу научну област Практично богословље - Канонско право и Теологија људских права, са пуним радним временом.**

Одлуком Изборног и Наставно-научног већа Православног богословског факултета Универзитета у Београду број 0104-453/3 од 25. септембра 2024. године и решењем број 0205-446/3 од 06. новембра 2024. године именовани смо у Комисију за припрему реферата о кандидатима за избор у звање **редовног професора за ужу научну област Практично богословље**, са пуним радним временом, на неодређено време. Конкурс је објављен на званичној интернет презентацији Православног богословског факултета и у публикацији Националне службе за запошљавање „Послови“ бр. 1117-1118 од 06. новембра 2024. године. На конкурс се пријавио само један кандидат - др Зоран Деврња, ванредни професор на Православном богословском факултету Универзитета у Београду и уредно приложио сву конкурсном предвиђену документацију. После прегледа приспелог конкурсног материјала имамо част и задовољство да Изборном и Наставно-научном већу Православног богословског факултета Универзитета у Београду поднесемо следећи

РЕФЕРАТ

Биографија кандидата

Зоран Деврња је рођен 15. марта 1971. године у Београду. Године 1995. уписао је Православни Богословски факултет у Београду. Дипломирао је 2003. године са радом на тему *Еклицологија Светог Саве*, на катедри за Канонско право код проф. др Зорана Крстића, са оценом 10 и тиме окончао основне студије са просечном оценом 9,07. Академске 2001. године, почео је да предаје Верску наставу у више угледних београдских гимназија и средњих школа. Године 2005. уписује магистарске студије на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, у оквиру којих је положио све програмом предвиђене испите. Исте године почиње са радом на Факултету у звању асистента-приправника. Магистарску тезу под насловом *Савремена*

проблематика брака у светлости брачних правила Светог Василија Великог одбранио је у мају 2009. године (ментор проф. др Зоран Крстић) на Православном богословском факултету. Изабран је за асистента 2009. године на Катедри за Канонско право на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Докторску дисертацију под насловом *Теолошка анализа појма људских рава и њихова рецепција у хришћанској Цркви* (ментор проф. др Зоран Крстић) одбранио је у децембру 2014. године на Православном богословском факултету Универзитета у Београду и стекао научно звање доктора богословских наука. Изабран је за доцента 2015., а за ванредног професора 2020. године, на Катедри за Канонско право на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Деврња је тренутно ангажован и као професор на Универзитету у Крагујевцу на Правном факултету на извођењу наставе из предмета Канонско право Православне Цркве (2022/23; 2023/24), на мастер студијама – модул Црквено право. Аутор је две монографије, педесетак научних радова, као и рецензија текстова из часописа и зборника. Учествовао је у раду међународних и домаћих конференција, бројних трибина, радио и телевизијских емисија. Своје радове објављивао је у часописима од водећег националног значаја, у међународним и домаћим тематским зборницима и у међународним часописима. Поседује знање енглеског и руског језика. До 2021. године је био члан уређивачког одбора часописа *Христианское чтение* Санкт-Петербуршке духовне академије, са двовековном традицијом излагања. Деврња обавља дужност заменика председника Савета Православног богословског факултета од 2022. године. На основу предлога Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, проф. Деврња је члан Националног просветног савета Републике Србије. Одлуком СА Синода СПЦ изабран је 2016. године за судију Великог црквеног суда, а у последњих осам године је и изасланик на матурским испитима зрелости у богословијама у Сремским Карловцима, Призрену и Београду.

Професор Деврња је после избора у звање ванредног професора објавио једну (1) научну монографију, једну (1) лексикографску одредницу, седам (7) чланака у високоранжираним научним часописима и девет (9) чланака у зборницима са међународних и домаћих научних конференција.

Научно-истраживачки рад

Најобимнији и најстудиознији рад који је др Зоран Деврња објавио после избора за ванредног професора представља научна монографија *О Првом и „Осмом“ васељенском сабору*. Београд: Православни богословски факултет, 2024. [ISBN 978-86-7405-274-7; COBISS.SR-ID 147217673]

У својој монографији професор Деврња се посвећује јубилеју хиљадуседамстоте годишњице од сазивања Првог васељенског сабора у Никеји. Ова монографија представља аргументовану студију о друштвеној атмосфери и унутар црквеним односима који су претходили овом сабору, карактерисали његов ток и посебно одредили деценије које су наступиле после његовог окончања. Поред тога, Деврња начелно тематизује феномен васељенских сабора, односно, форму и еклисијални капацитет њиховог организовања и одлучивања, као и импликације њихових одлука на Цркву и друштво у време њиховог сазивања, али и током постсаборских векова, до данас. Он у својој књизи отвара и питање у којој мери су васељенски сабори универзални и општеприхваћени критеријум унутрашњег и спољашњег црквеног организовања некад и сад, а колико су само манифестација еклисијалног ексклузивитета који се догађао у периоду од четиристо педесет година првог миленијума, и потом престао да се дешава. Поред наведеног, у својој монографији Деврња тежи ка сагледавању актуелних односа унутар Православне Цркве, односно, поставља питање да ли нам је сабор општецрквеног формата данас потребан и покушава да дефинише критеријуме које би требало да задовољи претпостављени и деценијама припремани Општи сабор Православне Цркве, будући да онај који је 2016. године организован на Криту није успео да афирмише свеправославно црквено јединство и васељенско начело саборности свих аутокефалних Православних Цркава. Аутор у свој монографији издваја и елаборира шест кључних принципа који би требало да буду задовољени да би један сабор свих Православних Цркава био успешан, а то су: општецрквени принцип, партикуларни принцип, ексклузивистички принцип, инклузивистички принцип, међуконфесионални дијалогски принцип и геополитички принцип. Деврњино истраживање, документовано у научној монографији под називом *О Првом и „Осмом“ васељенском сабору*, је фокусирано на унутрашње еклисијалне процесе и друштвене чиниоце, као и меру њиховог утицаја на Цркву, њену саборну свест и потребу да саборски изрази своје богочовечанско биће и природу.

„Универзализам *Универзалне Декларације о људским правима*“, Црквене студије, Ниш 21-2024., 433-448, [ISSN 1820-2446 = Црквене студије; eISSN 2738-1633; COBISS.SR-ID 115723532; https://doi.org/10.18485/ccs_cs.2024.21.21.28] M23

У свом тексту „Универзализам *Универзалне декларације о људским правима*“ проф. Деврња наглашава да се *Универзална декларација о људским правима* сматра једном од највећих интелектуалних и правних тековина савременог света. Он приступа овој теми у ширем друштвеном и међународном контексту јубиларне седамдесет пете годишњице изгласавања ове *Декларације*. Кандидат Деврња истиче да доношењем ове *Декларације* појединац први пут постаје субјект међународног права, а затим наглашава и да *Универзална декларација о људским правима* свој антрополошки *credo* црпи из најбољих традиција природноправне школе мишљења. Будући да има огроман преображајни потенцијал, Деврња сматра да су последице доношења ове *Декларације* оставиле дубок траг у животу савременог света. Кандидат примећује да су вредности садржане у *Декларацији* побудиле значајну пажњу хришћанских заједница и њихове теолошке мисли. Осврћући се на Православну Цркву и њен однос према људским правима, Деврња указује да се она, деловањем кроз своје црквено-саборске институције, посланице својих поглавара и ставове својих теолога, различитим поводима изјашњавала о људским правима и њиховом значају за савремена друштва и верске заједнице у њима. Поред начелно афирмативног става Деврња примећује да су се православни и критички односили према феномену људских права доводећи у питање њихову пренаглашену антропоцентричност, упитну културолошку и вредносну инклузивност, нејасну универзалност, недовољно дефинисан принцип њихове недељивости и очекиване сврсисходности.

“Religious Communities and Protections of the Individual“, in chapter: Religion and Law in Serbia, *Kluwer International Encyclopaedia of Laws: Religion*, коауторство Зоран Деврња и Зоран Крстић, 125-144., ISBN 978-94-035-4265-2 M15

У овој енциклопедијској одредници кандидат у задатом формату и прилагођеном терминологијом презентује и појашњава какав је званичан и пастирски однос Православних Цркава, особито Српске Православне Цркве, према заштити људских права појединаца.

„Етос Матејевих и Лукиних списа у контексту афирмације достојанства и права човекове личности“, *Годишњак*, ПБФ - Универзитет у Источном Сарајеву, 2024. г. [ISSN: 2303-4513; eISSN: 2490-3221] M23

У тексту „Етос Матејевих и Лукиних списа у контексту афирмације достојанства и права човекове личности“ кандидат Деврња указује да су свештени списи Цркве својом богонадахнутошћу инспирисали генерације хришћана током две хиљаде година. Он истиче значај последица овог еклисијалног процеса међу којима је и њихова (свештених текстова) рефлексија на етос друштва у којем хришћани обитавају. За Деврњу је једна од последњих тековина процеса инкултурације Јеванђеља настанак и уобличавање идеје права човека која су у појмовном смислу, наглашавањем значаја достојанства личности, као и дефинисањем нормативних критеријума којима се личност штити, далеки али ипак директни плод новозаветне јеванђелске проповеди коју благовести Црква већ два миленијума. На етичком и социјалном плану, за Деврњу, еклисијалне вредности садржане у делима апостола Матеја и Луке представљају довољно чврсте и асертивне критеријуме који се могу накалемити на савремене форме државних и међународних правних система и њихове моралне и социјалне импликације превасходно пројављене кроз нормативни конструкт људских права. Посматрано из кандидатове истраживачке перспективе, упркос чињеници да савремена друштва превасходно западне провенијенције теже да остваре извесну дистанцу у односу на своје хришћанске корене, јеванђелска киригма наших апостола и њихови свештени списи остају непролазна инспирација садашњим и будућим члановима Цркве, као и друштвеним делатницима на уобличавању праведнијег друштва заснованог на нормативима које у свету оприсутњује делатност Светога Духа и који су плод Христове икономије спасења човека и света.

“Orthodox Church and the Rights of Children”. *Astra Salvensis* 2/2022 - часопис је категоризован на листи *ERIH plus* [ISSN-E: 2393-4727; ISSN-L: 2344-1887] M24

Чланак “Orthodox Church and the Rights of Children” представља текстуално проширено и садржински допуњено излагање које је изложио кандидат Деврња на међународној научној конференцији о људским правима деце у организацији Института за упоредно право Ferenc Madl из Будимпеште. По Деврњи, права деце су саставни део нормативног корпуса људских права у форми међународно признатих и од стране скоро свих држава ратификованих докумената. Деврња уочава да су од епохе Просветитељства деца препозната као носиоци особеног и веома

рањивог социјалног идентитета. Он истиче да правну заштиту деца први пут добијају почетком 1924. г. доношењем *Декларације о правима детета*, а потом и 1959. г. доношењем документа истог назива. Коначно, Деврња указује да је најпотпунији облик заштите дечјих права изражен *Конвенцијом ОУН о правима детета* из 1989. г. са пратећим *Протоколима*. Он, такође, наглашава да Православна Црква, кроз своја саборско-јерархијска тела, поздравља изражену свест међународних институција о неопходности законске заштите деце. За кандидата, Господ Исус Христос и Његова Црква су увек имали топао и благонаклон однос према деци, препознајући у њима истинске личности и бића достојна Божје благодати и спасења, као и социјалног старања и бриге. Православна Црква је, како је поима аутор овог чланка, отворена да својим вековним пастирским и мисионарским методама заснованим на Божјем човекољубљу, али и у сарадњи са државним институцијама и другим друштвеним организацијама, допринесе бољем и адекватнијем положају деце у савременом свету.

„О Томосу уједињења из 1922. године - канонска и еклисиолошка анализа текста“, *Богословље* 82/1 2023., 17-28; Часопис се категоризује као M24 према посебној одлуци Универзитета у Београду, закључно са 2023. годином, при чему је часопис категорисан и на *ERIH* + листи; [ISSN 0006-5714; eISSN 2560-4945; <https://doi.org/10.18485/bogoslovlje.2023.82.1.2>] M24=M51

У свом чланку „О Томосу уједињења из 1922. године – канонска и еклисиолошка анализа текста“ проф. Деврња стоји на становишту да је формирање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца донело нове могућности у дефинисању и организовању положаја српског и свег православног народа на Балкану. Под државотворним окриљем ове Краљевине стекле су се могућности за обнављања јединства свих црквених јединица које су до 1766. године биле саставни део Пећке патријаршије. Аутор примећује да је сама идеја о обнови народног јединства, као и јединства и аутокефалног статуса Пећке патријаршије, тињала у свести српске јерархије и народа током целог 19. века. Он истиче чињеницу да друштвене и политичке околности у којима је живео српски народ у 19. веку нису пружале могућност да се то питање изнова еклисијално и политички реализује. Деврња у овом тексту указује да је у српским црквеним, а нарочито политичким круговима, доминирао утисак да су *Томосом* патријарха Мелетија и Синода Цариградске патријаршије из 1922. године вековна стремљења српског народа и Српске Цркве

остварена. Међутим, аутор је мишљења да век и по касније црквена свест хришћана 19. века, која је у идејној основи *Томаса*, потребује поновно еклисиолошко, канонско и правно анализирање и вредновање овог документа ради правилног разумевања његовог аутентичног садржаја и његових импликација на организовање и узајамно саодношење Православних Цркава данас.

„Беседа на гори у Јеванђељу од Матеја и Луке и њене могуће црквено-теолошке последице“, *Теолошки погледи* 2/2023, 193-212., ПБФ Универзитета у Београду и СА Синод СПЦ, часопис се категоризује као М51 према посебној одлуци Универзитета у Београду, закључно са 2023. годином, а категорисан је и на листи *ERIH plus*; [eISSN 2683-4057; ISSN 0497-2597; <https://doi.org/10.46825/tv>] М51

У Деврњином тексту „*Беседа на Гори* у Јеванђељу од Матеја и Луке и њене могуће црквено-теолошке последице“ анализира се јеванђелска перикопа о Христовој *Беседи на Гори* која за аутора представља јединствено духовно наслеђе које нема пандана у другим цивилизацијама и религијама. За писца чланка духовна узвишеност поруке *Беседе на Гори* јесте кулминација Христове икономије спасења и њеног етичког и социјалног оваплоћења. Његова анализа јеванђелског текста показује да је преображајна функција *Беседе на гори* усмерена на целовиту промену социјалног и моралног кодекса старозаветних Јевреја, са законске утемељености на његово обликовање око догађаја Христовог присуства у историји и на Његовој божанској личности. Деврња у тексту износи став да јављајући се у два интерпретативна вида код апостола Матеја и Луке ова особена духовно преображајна социјална и етичка метафора захвата широко у друштвену атмосферу античког света и дубоко у социјално ткиво урбаних заједница тог времена надахњујући генерације хришћана, како оне који су творили Цркву у првом, тако и оне који су њени чланови у двадесет првом веку.

„Православна Црква у раљама актуелних глобалних геополитичких промена – канонска и социо-политичка анализа“, *Национални интерес* 1/24, стр. 29-49, Институт за политичке студије, Београд; [ISSN 1820-4996; DOI 10.5937/nint47-47832] М51

Професор Деврња указује да је циљ његовог рада „Православна Црква у раљама актуелних глобалних геополитичких промена“ да се укаже на процесе који су почели пре једног столећа, а који у потпуности мењају савремени лик Православне цркве. Аутор покушава да аргументовано

посведочи да једна патријаршија, првенствујућа у части, покушава себе да наметне за јединог тумача предања и теолошких наратива, као и да промени канонско устројство и епископални идентитет свих других аутокефалних Православних цркава. По њему, наведени процеси су део глобалних геополитичких промена, а ток стварности говори и да су синхронизовани из истог центра моћи и политичког одлучивања, као и узајамно компатибилни и допуњујући. То нам, на основу ауторовог увида, говори да су међусобни односи Православних цркава у кризи која се чини пројектованом и вођеном у циљу лакшег и свеобухватнијег интервенисања глобалних центара моћи у простору самопоимања православних народа и испољавања њиховог епископалног, националног, етичког и политичког идентитета. Деврња у овом чланку препознаје у актуелним унутар-православним епископалним токовима не само опасност по општеприхваћене и вековима потврђиване јеванђелске вредности већ и по црквене заједнице традиционалног организовања и вековног аутокефалног статуса.

„Канонски и историјски контекст настанка аутокефалне Жичке архиепископије“, у Владислав Пузовић и Владан Таталовић (ур.) Зборник – Осам векова аутокефалије Српске Православне Цркве I, Београд, ПБФ и СА Синод СПЦ, 2020., 71-81. [ISBN 978-86-7405-227-3 (ПБФ); COBISS.SR-ID 16306697] M44=M51 (члан 9. Правилника о минималним условима за стицање звања наставника на Универзитету у Београду)

У свом чланку „Канонски и историјски контекст настанка аутокефалне Жичке архиепископије“, који је објављен у истакнутој монографији националног значаја - зборнику са научног скупа *Осам векова аутокефалије Српске Православне Цркве*, професор Деврња наглашава да је Жичка архиепископија настала 1219. године као аутокефални црквени организам, који представља матицу организовања православних епископија у централним и западним областима Балкана. Аутор стоји на становишту да историјска улога Жичке архиепископије траје до данас и идентитетски се поистовећује са организацијом и улогом Београдске патријаршије — Српске Православне Цркве. Он сматра да су оновремене реакције на настанак Жичке архиепископије, а пре свега охридског архиепископа Димитрија (Хоматијана), створиле од самог почетка многе контроверзе, које до данас бацају различитим тумачењима и идеологијама обојену светлост на наведени процес стицања аутокефалне Цркве, на челу са Светим Савом. Деврњин циљ је био да у овом раду покаже како се иза дугогодишњег процеса уобличавања аутокефалне Жичке архиепископије не налазе утилитарни, једностранни, лукративни и манипулативни мотиви,

инспирисани слабостима које су обележиле прву половину 13. века у животу Византијског царства и цариградског црквеног трона, већ искључиво црквене потребе хришћанских народа у наведеним областима, превасходно Срба, које се поклапају са отпочињањем тада неопходног процеса обнављања и јачања позиција урушеног царства и оспореног ауторитета цариградског патријарха у циљу успостављања исправног црквеног поретка. У том смислу, Деврња доказује да је настанак аутокефалне Жичке архиепископије, као и самосталне и снажне српске краљевине, представљао почетак обнове Византијског царства и васељенског цариградског црквеног трона у пуном капацитету његовог канонског и духовног ауторитета, чиме је створен потребан политички и духовни амбијент, који с временом, нарочито од друге половине треће деценије 13. века, онемогућава јачање освајачких намера моћне Угарске краљевине, империјалних идеја епирских владара, као и амбициозних покушаја преузимања надлежности прве међу црквеним катедрама православног Истока. Овим Деврња жели да укаже на чињеницу извесне симултане дивергентности у процесима конституисања средњовековне српске државе и цркве, као и на историјску улогу Светога Саве у том процесу, као и дијахронијску мисију Српске Цркве од самог њеног настанка, који се остварују у доследној верности древном канонском поретку и спремности да се понесе терет духовне и политичке одговорности, па и жртве, ради остварења тог циља.

„Канон 14. Сабора у Арлу 314. године у контексту савременог црквеносудског поступка“, *Богословље* 83/1 (2024), стр. 23-37; [Print ISSN: 0006-5714; Online-ISSN: 2560-4945; <https://doi.org/10.18485/bogoslovlje.2024.83.1.2>] M51

У свом чланку „Канон 14. Сабора у Арлу 314. године у контексту савременог црквеносудског поступка“ Деврња препознаје у одлукама овог Сабора покушај Цркве да се суочи са последицама прогона хришћана у западној Европи и Проконзуларној Африци почетком 4. века. Кандидат Деврња наводи да је овај Сабор донео двадесет два канона, од којих четрнаести (14.) побуђује највећу позорност. Овим каноном се, како закључује Деврња, еклисијално легитимизују службени записници вођени током процеса ислеђивања хришћана, које су водили прогонитељи, као критеријум који Црква користи приликом одлучивања о црквеном статусу оних који су преживели прогон, сходно њиховом држању приликом мучења. Аутор наглашава да канон 14. приступа документима римске администрације са осећајем потпуног поверења не проблематизујући њихово службено порекло. Деврња је на становишту да је само ауторитет цара

Константина, као сазивача и покровитеља овог сабора, могао бити гарант веродостојности ових службених записника. У овом раду Деврња тематизује легитимност употребе пресуда, решења, процесних одлука, форензичких истраживања и вештачења државних судских институција у савременом црквено-судском поступку.

„Уставност Цркве – Богословска перспектива“, Зборник - Међународна научна конференција - *Савремено државно-црквено право / Упоредноправни изазови и националне перспективе*, Институт за упоредно право и Митрополија Црногорско-приморска, Будва, октобар 2023., 227-246; [ISBN 978-86-82582-04-5 (ИУП); DOI: 10.56461/ZR_23. SDCP.09; COBISS.SR-ID 126979849] M31

У раду „Уставност Цркве – Богословска перспектива“ који је презентован на Међународној научној конференцији - *Савремено државно-црквено право / Упоредноправни изазови и националне перспективе*, кандидат Деврња анализира праксу уставног нормативизовања црквеног устројства и организације истичући да она представља наслеђе развоја правних система у ослобођеним националним државама 19. века. Деврња сматра да се уставност, као идеализовани правни принцип, спонтано накалемила на праксу дефинисања еклисијалних вредносних норматива и као таква је до данас остала актуелан принцип у црквеној свакодневици. Аутор је на становишту да је пресликавање поимања државне уставности на ниво црквености довело умногоме до неразумевања саме суштине Цркве, њене историјске мисије, организације и вредносних квалификатива које црквено предање препознаје као аутентичније критеријуме за устројавање историјског Тела Цркве. Деврња поставља питање какво је заиста место Устава Цркве у њеном животу и сложеној структури норматива којима се руководи, као и каква је његова будућа судбина као вредносног критеријума црквеног организовања. Кандидатова анализа доводи до закључка да оно што неспорно можемо рећи за Устав Цркве јесте да је он данас најтранспарентнији и најпрепознатљивији нормативни документ којим се Црква декларише, легитимише и самодефинише у веома комплексној, вишеслојној и разноликој правној структури савремених друштава и државних заједница.

„Црквено право као еклисијална и академска научна дисциплина“, Зборник - Међународна научна конференција – *Државно- црквено право / 30 година Црквеног права на*

Правном факултету у Крагујевцу, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, септембар 2023., 45-60; [ISBN 978-86-7623-130-0; COBISS.SR-ID 132342025] M31

Кандидат Деврња у раду „Црквено право као еклисијална и академска научна дисциплина“, који је презентован на међународној научној конференцији *Државно- црквено право / 30 година Црквеног права на Правном факултету у Крагујевцу*, наглашава да је Црквено право једна од најстаријих богословских дисциплина која изражава аутентично црквено предање настало ходом сакралног тела Цркве кроз историју. Аутор истиче да се, поред свог неоспоривог еклисијалног идентитета еклектичког карактера, који настаје свештеним прожимањем канонског сведочења са другим носиоцима богословског предања, попут наука о богослужењу, о светоотачком духовном и теолошком наслеђу и њиховом доприносу уобличавању догматског и етичког исповедања, о литерарним носиоцима предања, као и о црквеној историји, Црквено право од периода зрелог средњовековља развија и у смеру идентификације са јуриспрудентним предметима и методама истраживања што га чини двоидентитетном науком дисциплином. Деврња указује да, иако је предметом тровековне академске идентитетске расправе о његовом позиционирању у породици правних и богословских наука, Црквено право се одупире заокруженим и коначним епистемолошким дефиницијама и задржава свој прожимајући, структурално сложен, вишеслојан и у исто време јединствен и особен еклисијални и правни, пастирски и академски научни идентитет. Чланак кандидата Деврње представља покушај сагледавања позитивних и негативних последица дуалног идентитета науке Црквеног права.

“Српска канонскоправна мисао у Аустро-угарској на прелазу из 19. у 20. век – Теологија Никодима Милаша у форми канонске егзегезе 1. део“, у Владимир Вукашиновић (ур.) Зборник – Пројекат: Богословље и духовни живот Карловачке митрополије – У оквиру 800 година аутокефалије Српске Православне Цркве, Матица српска, ПБФ, Konrad Adenauer Stiftung, Институт Монс Хемус, Нови Сад/Београд, 2020., 121-135; [ISBN 978-86-89567-13-7 (MX); COBISS.SR-ID 16217609] M61

У тексту „Српска канонскоправна мисао у Аустро-угарској на прелазу из 19. у 20. век – Теологија Никодима Милаша у форми канонске егзегезе 1. део“ кандидат Деврња наводи да је Епископ Никодим Милаш изданак карловачке колевке српског богословља која је у тренутку када је он почео да је похађа иза себе имала већ шест деценија дугу традицију. Деврња о Милашу као друштвеном прегаоцу, борцу за националну афирмацију Срба и, пре свега, као

црквеном пастиру, говори у категоријама његове (Милашеве) личне, а потом и академске и духовне условљености политичким и друштвеним контекстом посматраним у ширим оквирима од српско-националних и локално-далматинских, односно, посматра његово дело у димензијама глобалнијих идеолошких конфликта и сукоба који се одвијају на простору Европе у другој половини 19. века. Сагледавајући историјску позорницу Милашевог времена Деврња констатује да је друштвена средина у којој је Милаш као епископ деловао и стварао била наглашено вредносно крута, политички окрутна, културно затворена, а религијски нарцисоидна и искључива у свом римоцентричном идентитетском изразу. Милашев теолошки поступак, за Деврњу, не спада у ред стандардних и уобичајених покушаја излагања истина вере. Милаш је, по аутору чланка, пре свега полемичар и апологета своје еклисијалне перцепције, без претензија да се пројављује као иноватор нових теолошких увида и концепција, већ се јавља више као тумач предања, његовог историјског контекста и актуелности унутар своје савремености.

„Српска канонскоправна мисао у Аустро-угарској на прелазу из 19. у 20. век – Теологија Никодима Милаша у форми канонске егзегезе 2. део“, у Владимир Вукашиновић (ур.) Зборник – Пројекат: Богословље и духовни живот Карловачке митрополије – Црква и политика /Сусрет, сукоб и дијалог идентитета – духовни и теолошки оквири и тумачења, Матица српска, ПБФ, Konrad Adenauer Stiftung, Институт Монс Хемус, Нови Сад/Београд, 2021., 285-296; [ISBN 978-86-89567-15-1 (MX); COBISS.SR-ID38583817] M61

У раду „Српска канонскоправна мисао у Аустро-угарској на прелазу из 19. у 20. век – Теологија Никодима Милаша у форми канонске егзегезе 2. део“ кандидат Деврња, у оквиру Милашевог обимног стваралачког опуса својим тематским посебностима, методолошким специфичностима и садржајним квалитетима, издваја три књиге: *Правила Православне Цркве са тумачењима, Православно црквено право* и *Црквено казнено право*. Професор Деврња учачава да се све три књиге у приступу елаборираним темама разликују од превлађујућих Милашевих дела апологетске и полемичке садржине са наглашеним историографским приступом истраживању и излагању обрађиване материје. У наведеним делима Деврња препознаје нарочиту Милашеву опредељеност да на разумљив и свакоме приступачан начин изложи науку канонског права у дефинисаном и наглашено сложеном егзегетском научном маниру у оквиру којег се складно прожимају историја Цркве, њено догматско предање, променљиве организационе форме, дијахронична канонска свест, древни правни институти и елементи позитивних правних система.

“После петнаест година - О Закону о Црквама и верским заједницама у Републици Србији”, Владимир Чоловић и Владимир Ђурић (ур.) *Зборник – Научни скуп: Прилози Државно-црквеном праву Србије*, Београд, Институт за упоредно право, 2022., 37-47; [ISBN 978-86-80186-77-1; COBISS.SR-ID 61078281] М61

Чланак “После петнаест година - О Закону о Црквама и верским заједницама у Републици Србији” Деврња је написао поводом петнаестогодишњег јубилеја доношења Закона о Црквама и верским заједницама и научног скупа који је тим поводом организован. Овај рад је израз ауторовог подсећања да је наведени Закон и пре свог изгласавања, а нарочито по ступању на снагу, био непринципијелно оспораван. Деврња сматра важном чињеницу да је и поред оспоравања овај Закон успео да опстане у правном поретку наше државе. Кандидат је мишљења да су погледи стручно-правне, политичке и културне јавности често били несразмерно критични према тексту овог Закона, занемарујући његов позитиван допринос нормативизацији, нормализацији и стабилизацији односа државе и њених институција и верских заједница у Републици Србији. Да би се разумео значај овог Закона, Деврња сматра да је неопходно подсетити се да је његово доношење имало за циљ да се у уобичајену, слободну и демократску нормативну колотечину уведу односи државе и верских заједница после вишедеценијског одсуства било каквог демократског приступа овом феномену. Ауторов је утисак да се овим Законом у томе и успело.

„Женско монаштво у канонском предању Цркве до средине 5. века“, у Владимир Вукашиновић (ур.), *Зборник - Научни скуп: 825 година пострига Свете Анастасије - Манастир Пресвете Богородице у Куршумлији*, Ниш/Београд, ПБФ, Матица српска и Епархија Нишка, 2022., 61-75; [ISBN 978-86-7405-260-0; COBISS.SR-ID 108335369] М61

Рад „Женско монаштво у канонском предању Цркве до средине 5. века“ Деврња је написао поводом јубилеја осамсто двадесет пет година од пострига Свете Анастасије, мајке Светога Саве. Аутор је текст презентовао на научном скупу који је тим поводом организован у Куршумлији. Кандидат Деврња је у овом раду на становишту да канонско предање ране Цркве познаје неколико категорија женâ- -подвижницаâ, али и да је сваку од њих тешко поистоветити са женским манастирским монаштвом какво познајемо данас. Деврња сматра да је канонско предање, које је настајало у периоду позне антике и раног средњовековља, било изложено

снажном упливу државног права, које је најчешће отежавало поступак остваривања одређених социјалних и еклисијалних права, у која можемо убројати и опредељење за подвижнички живот монашког обрасца, који је по правилу организован у оквирима *domus*-а, а од средине 4. века и манастирских заједница. Аутор је мишљења да је институција *pater familias*-а, као веома развијена правна и социјална категорија, суштински одређивала права и обавезе сваког поданика империје који је био римски грађанин и који се управљао нормативима *ius civilis*-а. По извршеном историографском и канонском увиду у развој раног женског монаштва Деврња долази до закључка да је женско подвижништво до средине 4. века било еклисијално и социјално тешко видљиво, о чему нам најречитије говоре канони Цркве до овог периода.

„Канонско право код Срба између историографије, јуриспруденције и теологије“, у Владимир Вукашиновић (ур.), *Зборник – Научни скуп: Богословље код Срба- изазови и перспективе ПБФ*, Београд, ПБФ и Матица српска, 2022., 125-141; [ISBN 978-86-7405-256-3; COBISS.SR-ID 77635849] М61

Текст под називом „Канонско право код Срба између историографије, јуриспруденције и теологије“ је презентован на научном скупу *Богословље код Срба - изазови и перспективе ПБФ*, и обављен је у зборнику радова са овог скупа. У њему кандидат Деврња разрађује тезу да је Канонско право у српској црквеној и научној средини једна од заступљенијих и развијенијих наука. Он сматра да је још од средњовековља и немерљивог доприноса Светог Саве развоју канонске свести у нашем народу, наука канонског права увек налазила мноштво поштовалаца и поборника у оквирима наше Цркве, као и наших црквених и националних образовних институција. Деврња наглашава да у српском еклисијалном, националном и сцијентистичком кључу ова наука није имала особено самосталан и аутохтон богословски утемељен развој, већ се у великој мери ослањала на развој других научних дисциплина, посебно историографије и правне науке. У том смислу се, за аутора, и утицај ових наука може лако препознати у делима српских каноничара 19. и 20. века, као што се може препознати и утицај различитих канонскоправних школа мишљења, од којих бисмо посебно издвојили немачку и руску. С друге стране, Деврња сматра да је приметан, у овом периоду, наглашено динамичан развој других богословских дисциплина, са којима канонско право не успоставља узајамно изграђујући однос, што се негативно одражава и на статус ове науке у нашој средини, те је до последње деценије 20.

века чини у значајној мери препуштеном утицајима историографије и јуриспруденције као двама врло динамичним и развијеним наукама код европских народа, као и Срба, овог доба.

„Положај СПЦ у Северној Македонији“, у Дејан Мاستиловић (ур.), *Зборник – Црква и Тајна служба*, Београд: Филип Вишњић и Институт за европске студије, 2021., 51-62; [ISBN 978-86-6309-055-2 (ФВ); COBISS.SR-ID 43352585] M63

Текст „Положај СПЦ у Северној Македонији“ кандидат Деврња је изложио на научном скупу у Институту за европске студије и објављен је у зборнику радова са скупа под називом *Црква и Тајна служба*. У овом раду Деврња излаже кратак историјат црквеног проблема у Северној Македонији који датира још из периода завршетка Другог светског рата. Он истиче да је још на заседању АСНОМ-а у манастиру Светог Прохора Пчињског изнета теза од стране македонских комуниста да Црква у Македонији треба да буде организована на аутономним и аутокефалним принципима. Деврња подсећа да се томе здушно противио СА Сабор СПЦ са патријарсима Гаврилом и Викентијем на челу, да би тек 1957/58. патријарх Герман са Сабором Цркве којим је председавао донео одлуку да се Цркви у Социјалистичкој Републици Македонији да аутономан статус. Међутим, Деврња указује да је то само на кратко задовољило претензије Комунистичке партије и органа власти тадашње Социјалистичке Југославије и Социјалистичке Републике Македоније, да се са притисцима на Цркву наставило да би десетак година касније црквене јединице у СР Македонији неканонски прогласиле аутокефалан статус што је довело до њиховог раскола и одељивања од СПЦ, али и од свих других Православних Цркава. Од тада, Деврња опет подсећа, почињу преговори у циљу исцељења црквеног раскола и повратка епархија у СР Македонији у црквено јединство. Међутим, Деврња такође истиче да су преговори српске канонске и македонске неканонске јерархије текли променљивим интензитетом и готово без успеха. Почетком 21. века, СПЦ нуди македонској јерархији могућност да се врате у канонски поредак прихватајући тзв. *Нишки споразум* који предвиђа несвакидашње широк облик аутономије македонских епархија унутар Српске Православне Цркве. Иако у почетку прихваћен, овај споразум бива коначно одбачен са македонске стране тако да се, потом, приступа формирању канонске црквене и јерархијске структуре СПЦ у СР Македонији на челу са Архиепископом Јованом Вранишковским. Међутим, Деврња наглашава да та црквена формација трпи, по оснивању, огромне притиске и прогон од стране македонске државе и црквене јерархије, до мере неопходности да се права ове црквене јединице заштите пред Међународним судом за

људска права у Стразбуру. Иако суд доноси пресуду у корист архиепископа Јована и његове црквене организације, ова канонска и од свих призната Црква није могла бити регистрована на територији садашње Северне Македоније. Деврња је текст писао крајем 2020. и почетком 2021. године тако да у њега није могао унети чињенице које суштински мењају позицију Цркве у Северној Македонији, а које су наступиле у првој половини 2022. године.

Учешће на научним пројектима и научним скуповима

Др Зоран Деврња је од избора за ванредног професора до данас учесник на Пројекту - *Богословље и духовни живот Карловачке Митрополије*, који је део научноистраживачког плана рада Одељења за друштвене науке *Матице српске* за четворогодишњи период (2021-2024). Руководилац пројекта је проф. др Владимир Вукашиновић.

Професор Деврња је у периоду од протеклог избора у научно звање ванредног професора три пута био учесник међународних научних конференција:

1. Међународна научна конференција - *(Људска) Права деце*, у организацији Института за упоредно право Ferenc Madl из Будимпеште, која је одржана 15-16. децембра 2022. године у Будимпешти;
2. Међународна научна конференција - *Државно-црквено право*, у организацији Правног факултета у Крагујевцу, која је одржана 16. септембра 2023. године у Крагујевцу;
3. Међународна научна конференција - *Савремено државно-црквено право; упоредноправни изазови и националне перспективе*, у организацији Института за упоредно право из Београда и Митрополије црногорско-приморске СПЦ, која је одржана у 12-14. октобра 2023. године у Будви.

Кандидат Деврња је учествовао на шест националних научних скупова:

1. Научна конференција - *Богословље и духовни живот Карловачке митрополије – Црква и политика /Сусрет, сукоб и дијалог идентитета – духовни и теолошки оквири и тумачења,*

Матица српска, ПБФ, Konrad Adenauer Stiftung, Институт Монс Хемус, Нови Сад/Београд, 1-2. децембар 2020.

2. Научна конференција - *Прилози Државно-црквеном праву Србије – Поводом 15. године доношења Закона о Црквама и верским заједницама*, Београд, Институт за упоредно право, Сокоград, 26-28. јуна 2021. године

3. Научна конференција – *825. година пострига Свете Анастасије - Манастир Пресвете Богородице у Куришумлији*, Ниш/Београд, ПБФ, Матица српска и Епархија Нишка, Куршумлија-Пролом бања, 26-28. новембар 2021. године

4. Научна конференција - *Богословље код Срба- изазови и перспективе ПБФ*, Београд, ПБФ и Матица српска, Београд/Нови Сад, 15-16. децембар 2021.

5. Научна конференција - *Положај Српске Православне Цркве данас*, Институт за европске студије, Београд, 23. октобар 2020. године

6. Научна конференција - *Правни аспекти и последице примене Закона о родној равноправности*, Матица српска и Српска Православна Црква, Народна библиотека, Београд 14. март 2024. г.

Педагошки рад

Од почетка рада на Православном богословском факултету Универзитета у Београду (2005.) професор др Зоран Деврња је ангажован у настави, а у складу с оствареним резултатима у научном и педагошком раду напредовао је од звања асистента-приправника до звања ванредног професора. У раду са студентима обављао је различите задатке и послове, од асистентских послова преко самосталног формирања предметног програма до остваривања различитих видова консултативног рада и наставе са студентима на свим нивоима студија, као и у процесу израда завршних и мастер радова и дисертација и то у својству ментора одобрене теме докторске дисертације и иницијалног ментора, као и члана бројних комисија у оквиру свих студијских програма на Православном богословском факултету.

Кандидат Деврња тренутно држи предавања студентима четврте године богословско-пастирског програма из предмета *Канонско право*. На мастер студијама проф. Деврња има предмете на теолошком мастер програму / литургичко-правном модулу, као и на религиолошком мастер програму и то: *(Црквено) Брачно право, (Црквено) Казнено право, Црквено право са*

администрацијом и Теологију канона, а на религиолошком мастер програму *Канонско устројство и уставност Цркве*. На докторским студијама кандидат држи предавања из предмета *Теологија људских права*.

На Правом факултету Универзитета у Крагујевцу изводи наставу из предмета *Канонско право Православне Цркве* на мастер судијама – Црквено правни модул.

Кандидат Деврња изводи наставу подстицањем активног учествовања студената посредством иницирања дијалога о темама које побуђују њихову нарочиту пажњу. Адекватан приступ настави подразумева континуирану припрему кандидата за сваку наставну јединицу уз њено обавезно повезивање са новим увидима у савременом истраживачком богословљу.

Студенти се од стране професора Деврње охрабрују да дијалошки учествују у представљању тема, укључивањем у дискусију која сачињава незаобилазни део његових предавања. Посебну пажњу кандидат посвећује указивањем на тренутни истраживачки статус конкретних тема о којима је на предавањима реч, као и њиховој релевантности и последицама које могу имати за савремено богословље, црквену заједницу и друштво у целини.

Његово залагање и посвећеност раду са студентима огледају се у квалитетној комуникацији коју остварује са њима, подстицањем на самостално и критичко мишљење, као и на одговарајућу примену стечених знања изван наставе. У прилог томе говоре и оцене евалуације наставе др Деврње, са просечном оценом 4,78 (2019/2020 - 4,39; 2020/2021 - 4,71; 2021/2022 – 5,00; 2022/2023 - 5,00; 2023-2024 - 4,81). Рад професора Деврње на развоју научног подмлатка, у периоду од 2020 - 2024 (од избора за ванредног професора), потврђује учешће у **3** комисије за одбрану докторске дисертације, менторство **11** мастер радова на мастер академским студијама, и чланство у комисијама за одбрану **59** мастер радова на мастер академским студијама.

Стручно-професионални допринос

Стручно-професионални допринос проф. Деврње исказан је вишеструко и после његовог избора у звање ванредног професора, како на факултету, тако и ангажовањем у академској и широј друштвеној заједници. На Православном богословском факултету обавља важне дужности. Професор Зоран Деврња је заменик председника Савета Православног богословског факултета од 2022. године, као и члан Националног просветног савета Републике Србије од 2020. године (у току је други мандат у трајању до 2028. године).

Кандидат је био учесник бројних промоција и предавања у Србији и иностранству, као и гостовања у телевизијским и радио емисијама, у циљу промовисања науке и Православног богословског факултета Универзитета у Београду.

Професор Деврња је три пута био члан комисије за одбрану докторских радова:

1. докторанда Православног богословског факултета Саве Миловановића, наслов дисертације: *Територија и национални идентитет као фактори канонске јурисдикције у руском богословљу XX века*, датум одбране: 03. јул 2023. године;
2. докторанда Православног богословског факултета Марка Пиштала, наслов дисертације: *Историјски и канонски услови уједињења Српске Православне Цркве – обнове Пећке Патријаршије 1920. године*, датум одбране: 28. септембар 2024. године;
3. докторанда Правног факултета Универзитета у Београду Александра Васиљевића, наслов дисертације: *Изградња верских објеката – правни и црквеноправни аспекти*, одлука НН већа бр. 04-број:708/3; 31. мај 2024. г. Одбрана докторске дисертације је заказана за 10. децембар 2024. године.

Кандидат Деврња је члан *Центра за биоетику* Института за европске студије са којим остварује дугогодишњу научну, истраживачку и институционалну сарадњу. Исто тако, већ дуги низ година, кандидат сарађује и са Институтом за упоредно право из Београда и Институтом за упоредно право Ференц Мадл из Будимпеште.

Од 2016. године, одлуком Светог Архијерејског Синода, именован је као изасланик у богословијама у Сремским Карловцима, Призрену и Београду. Одлуком Светог Архијерејског Синода од 2014. године врши функцију члана Испитне Комисије за полагање професорског испита у богословијама Српске Православне Цркве и члана Испитне Комисије за полагање стручног испита запослених у Патријаршији и епархијским службама и институцијама Српске Православне Цркве.

Кандидат је био рецензент за више часописа (стручни рецензент за научни часопис *Богословље, Годишњак, Теолошки погледи, Црквене студије, Зборник Матице српске за друштвене науке*).

Деврња је једанаест пута цитиран у радовима других аутора (11 хетеро цитата).

Закључно мишљење и предлог комисије

Професор др Зоран Деврња се истиче као изузетан кандидат који у потпуности задовољава законске услове за избор у звање редовног професора. Његов допринос Канонском праву и

Теологији људских права, научним областима којима се бави, је количином обиман и значајем утицајан, о чему сведоче његови радови објављени у научним публикацијама, његово предано ангажовање на научним скуповима, како у земљи тако и на међународном нивоу, као и његова сарадња са академски динамичним и утицајним научним институтима и универзитетима у Србији и иностранству. Поред горе наведеног, његова посвећеност педагошком раду – коју доследно испољава већ две деценије неговањем истраживачких потенцијала код студената – наглашава његову позицију преданог наставника богословља, посебно у области проучавања теологије канонског предања.

Имајући у виду темељну проверу његових квалификација и постигнућа, Комисија у потпуности подржава кандидатуру др Зорана Деврње и предлаже Изборном већу Православног богословског факултета Универзитета у Београду да прихвати наш Реферат и упути предлог Стручном већу за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Београду за избор, ванредног професора др Зорана Деврње, у звање редовног професора за ужу научну област Практично богословље, тежиште истраживања Канонско право и Теологија људских права, са пуним радним временом на поменутом факултету.

Београд,

28. новембар 2024.

др Зоран Крстић, редовни професор
Православног богословског факултета Универзитета у Београду

др Растко Јовић, редовни професор
Православног богословског факултета Универзитета у Београду

др Владислав Топаловић, редовни професор
Православног богословског факултета „Свети Василије Острошки”
Универзитета у Источном Сарајеву